

До спеціалізованої вченої ради
ДФ 64.055.001
Харківський національний
економічний університет
імені Семена Кузнеця

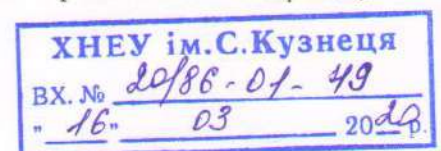
ВІДГУК

офіційного опонента доктора наук з державного управління,
професора **Гончаренко Ірини Георгіївни**
на дисертаційну роботу **Вейца Олександра Ігоровича**
*«Формування системи запобігання та протидії легалізації доходів клієнтів
банку»*, виконану для здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 07 «Управління та адміністрування» за спеціальністю
ості 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

1. Актуальність обраної теми та її зв'язок з науковими програмами.

У сучасних умовах посилення глобалізації економіки, діджиталізації фінансів, коли кордони для міграції фінансового капіталу між різними країнами стають досить умовними, проблема легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, є загрозою економічній безпеці, стабільному функціонуванню та розвитку економіки. Боротьба з легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом, стає важливою складовою державної політики, ключовим напрямом боротьби зі злочинністю в цілому, оскільки саме наявність сприятливих можливостей до відмивання коштів стає мотиватором скоєння багатьох злочинів. Саме тому питання підвищення ефективності протидії та запобігання відмиванню доходів набувають сьогодні особливої актуальності у всьому світі та в Україні зокрема.

Банківські установи в Україні є ключовими агентами фінансового ринку, посередниками, через які мігрує фінансовий капітал, швидкість руху якого сьогодні не перевищує й п'яти хвилин. Цей факт, а також значний (більше 90%) обсяг повідомлень про підозрілі фінансові операції,

згенерований саме банками, робить їх чи не найважливішими суб'єктами первинного фінансового моніторингу. Отже, формування надійної та дієвої системи запобігання та протидії легалізації доходів клієнтів банків є нагальним завданням розвитку національної системи боротьби з відмиванням коштів, що і доводить актуальність теми дисертаційної роботи Вейца О. І.

Подана на аналіз дисертація присвячена вирішенню актуального науково-практичного завдання щодо подальшого розвитку теоретичних засад, розроблення методичного забезпечення та практичних рекомендацій з формування системи запобігання та протидії легалізації доходів клієнтів банку та підвищення ефективності її функціонування.

Окремі результати дисертації знайшли відображення в науково-дослідних роботах Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця (с. 18), зокрема за темою «Ризик-орієнтований підхід у забезпеченні протидії відмиванню коштів, фінансуванню тероризму та розповсюдження зброї масового знищення» (номер державної реєстрації 0118U000058), де особисто здобувачем виконано три підрозділи, присвячені:

обґрунтуванню складу і структури факторів відмивання коштів та їх врахування при формуванні ризик-орієнтованої системи протидії відмиванню коштів, фінансуванню тероризму та розповсюдження зброї масового знищення;

формуванню методичного підходу до оцінювання системи запобігання та протидії відмиванню коштів у банку;

ідентифікації ризику залучення банків в процеси відмивання коштів.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність і новизна

Наукові положення, розроблені методичні підходи та рекомендації, що містяться у дисертації, є обґрунтованими. Виконане дослідження побудоване на глибокому та багатосторонньому аналізі наукових праць вітчизняних і зарубіжних учених (с. 17; с. 25-27; с. 29-32; с. 36-37; с. 50-53; 59-60; с. 66-67; с. 160-163), в яких викладено варіанти вирішення проблеми

розвитку ризик-орієнтованого підходу до боротьби з легалізацією злочинних доходів; напрацювання з питань формування та розвитку системи запобігання та протидії відмиванню коштів як на рівні держави, так і на рівні окремих суб'єктів первинного фінансового моніторингу, розробки з оцінки ризиків легалізації через різні канали руху грошових коштів.

Для вирішення поставлених у роботі завдань дисертантом використано сукупність сучасних методів наукового дослідження, зокрема морфологічний та контент-аналіз (с. 29-38, додаток А), структурний аналіз та класифікацію (с. 42-57; с. 79-95), сукупність методів статистичного аналізу даних (с. 128-138, додаток Е), таксономічний аналіз (с. 143-152, додаток Ж), шкалювання (с. 153-157) та економіко-математичне моделювання (с. 131-132; 135-138; с. 158). Використання зазначених методів дозволило сформулювати теоретичні засади запобігання та протидії легалізації доходів клієнтів банку, удосконалити методичний підхід до оцінювання рівня розвитку системи запобігання та протидії легалізації доходів клієнтів банку, удосконалити методичне забезпечення оцінювання ризику використання послуг банку для цілей легалізації.

Структура дисертаційної роботи визначається її метою і спрямована на вирішення поставлених у роботі завдань відповідно до логіки їх взаємозв'язку. Кількість завдань є цілком достатньою для досягнення мети. Розв'язання кожного поставленого завдання має науковий результат різного ступеня новизни: уперше, удосконалено і дістали подальшого розвитку.

На захист автором представлено такі наукові результати:

- 2.1. Уперше** доведено, що коефіцієнт варіації обсягів щомісячних оборотів готівкових коштів, коштів на вимогу на рахунках суб'єктів господарювання і на рахунках фізичних осіб можна використовувати у якості індикатора ризику легалізації доходів клієнтами банку (с. 118-138). Результат має практичне значення, оскільки в ситуації обмеження на законодавчому рівні доступу до інформації щодо питань фінансового моніторингу будь-якого банку наявність

інструмента ідентифікації підвищеного ризику легалізації злочинних доходів через той чи інший банк відкриває можливості для швидкого пошуку та виявлення недобросовісних банків.

- 2.2. Удосконалена структура системи запобігання та протидії легалізації доходів клієнтів банку (с. 43-57),** яка, у порівнянні з уже існуючими та описаними у наукових джерелах, має у складі два функціонально-процесних ядра, (ядро запобігання і ядро протидії легалізації доходів); враховує існування внутрішніх та зовнішніх суб'єктів, ендогенні та екзогенні фактори відмивання коштів; відображає 5 типів взаємозв'язків: «фактор-відгук», «причина-наслідок», «ціле-частина», «система-процес», «договірні взаємовідносини». Ця розробка автора у подальшому спрощує процес формування системи запобігання та протидії легалізації доходів клієнтів тим банкам, які такої системи ще не мають, а також створює науково обґрунтований базис для оцінювання функціонування такої системи та вимірювання рівня її розвитку за наявними складовими.
- 2.3. Удосконалене методичне забезпечення оцінювання ризику використання послуг банку для легалізації доходів (с. 143-158),** особливість якого полягає у врахуванні наявності у банку зафіксованого перевіряючими органами досвіду участі у відмиванні коштів та обсяги сплачених за це штрафів, а також динаміку руху коштів через рахунки клієнтів (с. 145-147). Методичне забезпечення дає змогу розрахувати інтегральний показник рівня ризику та здійснити його якісну інтерпретацію на основі розробленої автором шкали. У комплексі ще з одним науковим результатом удосконалене методичне забезпечення дає змогу розмістити у двовимірній матриці діючі в Україні банки та виявити найбільш схильні до легалізації злочинних доходів.
- 2.4. Удосконалений методичний підхід до оцінювання системи запобігання та протидії легалізації доходів клієнтів банку (с. 164-177),** який передбачає інтегральне оцінювання, а також аналітичний розріз інтегральної оцінки 9 складових системи, у тому числі:

1) ідентифікація та вивчення клієнтів, 2) моніторинг та звітування про фінансові операції, 3) управління ризиками, 4) компетентність персоналу, 5) збереження документів та інформації; 6) внутрішній контроль, внутрішній та зовнішній аудити, 7) комплаєнс, 8) управління інформаційними системами; 9) корпоративне управління банку та роль його органів. Методичний підхід є практично значущим, тому що дозволяє виявити найбільш уразливі частини системи запобігання та протидії легалізації злочинних доходів та впровадити заходи з підвищення захищеності банку від спроб використати його послуги для відмивання коштів.

2.5. Удосконалений інструментарій оцінювання внутрішньобанківських факторів легалізації доходів клієнтів банку (с. 97-116), основу якого становлять розроблені автором анкети-опитувальники та побудовані оціночні шкали для усіх можливих відповідей респондентів. Інструментарій вже використано у ході дослідження, проведеного Вейцем О. І. У результаті здійснено оцінювання 6 внутрішніх факторів систем запобігання та протидії легалізації доходів клієнтів 7 діючих в Україні банків, а кількісна інтерпретація результатів оцінки дала змогу виявити фактори найбільшого негативного впливу. Це створює підґрунтя для розробки відповідних рекомендацій щодо обмеження дії негативних факторів.

2.6. Розвинений понятійний апарат запобігання та протидії легалізації доходів (с. 26-41) у частині визначення поняття «легалізація доходів клієнтів банку», формулювання якого бере до уваги використання або спроби використання послуг банку для перетворення широкого спектра фінансових активів у легальні. Також здобутком автора є чітке розмежування і визначення понять «запобігання легалізації доходів клієнтів банку» і «протидія легалізації доходів клієнтів банку», де підкреслено попереджувальний характер запобігання і зафіксовано зупиняючий характер протидії легалізації злочинних доходів.

- 2.7. Дістала подальшого розвитку послідовність етапів формування системи запобігання та протидії легалізації доходів клієнтів банку (с. 64-74), яка з-поміж звичних містить етапи планового та позапланового аудиту, етап оцінювання системи, що дає змогу виявити та фіксувати недоліки у її роботі, впроваджувати відповідні заходи з їхньої ліквідації. Запропонована автором послідовність етапів формування системи сприятиме підвищенню ефективності функціонування системи запобігання та протидії легалізації доходів клієнтів банку.**
- 2.8. Дістав подальшого розвитку комплекс показників аналізу екзогенних факторів легалізації доходів (с. 80-95), особливістю якого є об'єднання їх за трьома групами факторів: географічні, у тому числі: економічні, політичні, нормативно-правові; клієнтські у розрізі фізичних осіб та юридичних осіб; операційні (у тому числі в межах легальної та нелегальної економіки). Це дає змогу проаналізувати різні аспекти зовнішнього середовища функціонування банків, моніторити їх за показниками та розробити заходи з адаптації до змін.**

Отримані автором наукові результати мають високий ступінь обґрунтованості, що підтверджується узагальненням значної кількості фундаментальних праць вітчизняних та закордонних вчених-економістів, використанням великого обсягу статистичної інформації та адекватним застосуванням математичних методів, достатньою апробацією та впровадженням у діяльність банків і навчальний процес ЗВО.

3. Теоретична цінність і практична значущість наукових результатів.

Наукове значення результатів дисертаційної роботи Вейца О. І. полягає у розвитку теоретичних положень і отриманні висновків, які збагачують фінансову науку щодо питань боротьби з відмиванням коштів через використання послуг банку, визначають послідовність формування та структуру системи запобігання та протидії легалізації доходів клієнтів банку, розвивають інструментарій оцінювання факторів легалізації.

Практична цінність результатів дослідження полягає в удосконаленні інструментарію, методичних підходів та методичного забезпечення, що в сукупності дозволяє підвищити ефективність функціонування та спрямовує в заданому напрямку розвиток системи запобігання та протидії легалізації доходів клієнтів банку, дозволяє оцінювати ризики відмивання коштів як в сукупності діючих в Україні банків, так і на рівні окремого банку. Тобто розробки дисертанта є цікавими з практичної точки зору як для менеджменту окремих банків, так і для органів нагляду за діяльністю банками.

Практична цінність розробок Вейца О. І. підтверджується їхнім упровадженням в діяльність банківських установ, а саме:

АТ «МЕГАБАНК» (довідка № 112-9841 від 18.12.2018 р.);

ПАТ КБ «ПРАВЕКС БАНК» (довідка № 3419-НФ/02 від 14.12.2018 р.),

Окремі розробки і пропозиції дисертанта використовуються у навчальному процесі ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля» під час викладання дисципліни «Регулювання, нагляд і контроль банківської діяльності» для підготовки фахівців за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» (довідка № 19/86-37-114 від 14.05.2019 р.).

4. Повнота викладення наукових результатів дисертації в опублікованих працях.

У відкритому друці за результатами дисертації опубліковано 12 наукових праць: 2 статті у періодичних наукових виданнях інших держав, які входять до Організації економічного співробітництва та розвитку та Європейського Союзу (Чеська Республіка, Республіка Польща), 3 статті в наукових фахових виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз, 7 тез доповідей та матеріалів конференцій.

Важливим здобутком дисертанта у частині оприлюднення результатів дослідження є дві статті у різних журналах, як реферуються в міжнародній наукометричній базі даних Web of Science. З огляду на це, а також з урахуванням виконання вимог пунктів 9, 11 і 12 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії,

затвердженого постановою КМУ від 06.03.2019 р. № 167, а також Наказу МОН України «Про опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук» від 23.09.2019 № 1220 апробацію результатів дисертаційної роботи Вейца О. І. слід вважати достатньою.

5. Відповідність дисертації встановленим вимогам.

Дисертація має традиційну структуру: анотацію, вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел, додатки. Робота виконана в науковому стилі, її зміст викладено в чіткій логічній послідовності. Оформлення дисертації відповідає вимогам Наказу МОН України «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій» від 12.01.2017 № 40 зі змінами від 31.05.2019 р.

6. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Оцінюючи в цілому позитивно та визнаючи достатньо високий рівень розробки теоретичних положень та методичних підходів, практичних рекомендацій, обґрунтованість наукових висновків та пропозицій, необхідно відмітити, що деякі положення викликають дискусію:

1. Автор пропонує розвинений комплекс показників аналізу екзогенних факторів легалізації доходів (підрозділ 2.1 дисертації, с. 93-95). Результат мав би більшу наукову цінність, якщо у роботі було б визначено і математично доведено приховані взаємозв'язки цих показників і співвіднесення їх з групами факторів. Тоді б теоретичного обґрунтовані групи факторів отримали б математичне підтвердження.

2. Удосконалений автором інструментарій оцінювання внутрішньо-банківських факторів легалізації доходів клієнтів банку (с. 97-117, додаток 3) бажано було б доповнити засобами отримання інформації зовнішніми суб'єктами, наприклад представниками органів Державної податкової служби України, поліції або прокуратури. Це б значно розширило можливості аналізу і оцінювання внутрішнього середовища банку з точки зору його сприятливості для легалізації злочинних доходів.

3. У підрозділі 2.3 дисертації (с.118-138) автором проведено

грунтовний аналіз фінансової діяльності банків для виявлення ризику легалізації доходів. Запитання викликає той факт, що до уваги взяті рахунки не всіх типів клієнтів банків, а тільки – фізичних осіб та суб'єктів господарювання. Поза увагою дисертанта залишились рахунки страхових та інших фінансових компаній, які безперечно мають високий ризик участі у відмиванні коштів.

4. За змістом методичного забезпечення оцінювання ризику використання послуг банку для легалізації доходів у межах першого етапу (таблиця 3.1, с. 145) серед методів розв'язання завдання є економічний аналіз. Потребує подальшого роз'яснення які саме прийоми, чи інструменти, чи власне більш точні назви використаних методів застосовані здобувачем для обґрунтування переліку часткових ознак ризику використання послуг банку для легалізації доходів клієнтів.

5. У дисертації як апробацію методичного підходу до оцінювання системи запобігання та протидії легалізації доходів клієнтів банку здійснено відповідну оцінку семи систем різних банків. На жаль, у роботі не проведено порівняльного аналізу «вузьких» місць систем за результатами оцінювання, що дало б змогу виявити проблемні складові, характерні для більшості аналізованих банків.

6. Робота значно б виграла, якби автор висвітлив питання внеску банків у реалізацію Стратегії розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення на період до 2020 року.

Висловлені зауваження і зазначені недоліки мають дискусійний характер і не знижують позитивну оцінку теоретичного рівня та практичного значення результатів дисертаційної роботи Вейца О. І.

7. Загальний висновок.

Дисертаційну роботу Вейца О. В. «Формування системи запобігання та протидії легалізації доходів клієнтів банку» можна визнати завершеним науковим дослідженням, кваліфікаційною науковою працею, результати якої дозволяють вирішити актуальне науково-практичне завдання щодо теоретич-

ного обґрунтування та удосконалення методичних підходів, і розробки практичних рекомендацій з формування та підвищення ефективності функціонування системи запобігання та протидії легалізації доходів клієнтів банку.

Дисертація Вейца О. І. за змістом відповідає спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування», за якістю теоретичних та методичних розробок відповідає рівню дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії. Обрану тему дисертаційної роботи необхідним чином розкрито; поставлену мету досягнуто; завдання дисертаційної роботи виконано; результати дослідження мають наукову новизну, теоретичне значення та практичну цінність.

Дисертація Вейца О. І. «Формування системи запобігання та протидії легалізації доходів клієнтів банку» за своїм змістом відповідає вимогам до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії, а саме вимогам пунктів 9, 10, 11 і 12 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою КМУ від 06.03.2019 р. № 167, а її автор – Вейц Олександр Ігорович – заслуговує присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 07 «Управління та адміністрування» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Офіційний опонент:

доктор наук з державного управління,
професор, завідувач кафедри фінансів
Черкаського державного
технологічного університету

І. Г. Гончаренко

Підпис завідувача кафедри фінансів,
д. держ. упр., професора І. Г. Гончаренко

ЗАСВІДЧУЮ

Вчений секретар ЧДТУ

к.т.н., доцент

І. В. Миронець